

VLOGA PEDAGOGA PRI EVALVIRANJU ŠOLSKEGA DELA

Uvod

Med temeljne dejavnosti svetovalne službe v vrtcu oz. šoli nujno sodita tudi načrtovanje in evalvacija, ki se prepletata tako z nudenjem pomoči kot z razvojnim ter preventivnim delom. V Programskih smernicah svetovalne službe v osnovni šoli (2008) je zapisano, da so dejavnosti načrtovanja in evalvacije pomembne za operacionalizacijo, vrednotenje ter zagotavljanje celostnosti in kontinuitete prispevka svetovalne službe pri reševanju individualnih, skupinskih in drugih kompleksnih problemov vrtca oz. šole. Prav zato predstavljajo bistven pogoj za kvalitetno opravljeno delo in ustvarjalni razvoj tako same svetovalne službe kot vrtca oz. šole v celoti.

(Samo)evalvacija na področju vzgoje in izobraževanja

Evalvacijo lahko opredelimo kot sistematično zbiranje podatkov o nekem pojavu, z namenom dati o njem vrednostno sodbo in/ali ga na podlagi tega tudi izboljšati (SSKJ). Evalvacija je torej proces ugotavljanja, v kolikšni meri in na kakšen način smo zastavljene cilje dosegli. Je postopek sistematičnega zbiranja informacij o njihovem uresničevanju z namenom sprotnega reševanja vprašanj neposredno v pedagoški praksi. Izvajamo jo, da bi ovrednotili kakovost, uporabnost, učinkovitost ali pomembnost tistega, kar evalviramo, in identificirali potrebe izboljšave. Dejavnike, za katere se izkaže, da imajo pozitiven vpliv na doseganje postavljenih vzgojno-izobraževalnih ciljev, obdržimo tudi v prihodnje, pri tistih področjih, pri katerih želeni cilji niso doseženi, pa je potrebno razmisliti o vzrokih za to in jih v nadaljevanju izvajanja poskusiti izboljšati. Evalvacija tako v splošnem pomeni pridobivanje informacij (po ustreznih kriterijih, z merjenji in ustrezno analizo) z namenom, da bi dobili racionalno podlago za presojo v odločitvenih situacijah (Stufflebeam 1985). S pomočjo evalvacije pridobivamo dokaze in prihajamo do preverljivih ugotovitev v zvezi s kakovostjo programov, projektov, storitev in organizacij ter dela posameznikov (Stufflebeam in Shinkfield, 2007). Gre za sistematično uporabo metod družboslovnega raziskovanja za ocenjevanje načrta, implementacije in rezultatov ter učinkovitosti programov, politik oziroma opazovane enote (Rossi, Freeman 1993).

Evalvacije so se najprej pojavile v zdravstvu in izobraževanju. *Obdobju reforme* (1800-1900), ko je bila v Ameriki izvedena prva formalna evalvacija izobraževalnih programov, je sledilo *obdobje učinkovitosti in testiranja* (1900-1930). To obdobje je bilo povezano z idejo znanstvenega managementa, ki je poudarjala sistematizacijo, standardizacijo in učinkovitost. *Tretje obdobje* je povezano s Tylerjem (1930-1945), pionirjem evalvacije v izobraževanju, ki je prekinil tradicijo dragih primerjav eksperimentalne skupine s kontrolno in v evalvacijo uvedel primerjanje nameranih učinkov z dejanskimi. Za *četrti obdobje*, t. i. *obdobje nedolžnosti* (1946-1957), je značilno ignoriranje evalvacij. Temu sledi *obdobje ekspanzije evalvacij* (1958-1972) in končno *obdobje profesionalizacije* od leta 1973 dalje, ko se je evalvacija razvila v posebno dejavnost, ločeno od znanstvenih raziskav in testiranja (Madaus, Stufflebeam in Scriven 1993 v Kump 2000).

---

¹⁶ asist. Vesna Podgornik, Univerza v Ljubljani, FF

Evalvacija vzgoje in izobraževanja poteka po eni strani kot evalvacija vzgojno-izobraževalnega sistema na makroravni (zunanja evalvacija), na mikroravni pa kot evalvacija vzgojno-izobraževalnih institucij, kjer posamezni udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa sami ovrednotijo svoje aktivnosti (notranja evalvacija).

Temeljni namen samoevalvacije oz. notranje evalvacije je notranja kontrola kakovosti lastnega delovanja ter izboljševanje programa (Plestenjak in Cencič 1999). Šole same opredelijo, katera področja so zanje pomembna in kako jih bodo spremljale ter evalvirale. Samoevalvacijo lahko opredelimo tudi kot refleksijo o pomembnih vidikih vzgojno-izobraževalnega dela, ki vodi k vrednotenju trenutnega delovanja vzgojno-izobraževalne institucije. Gre za sistematično, strukturirano in nenehno pozornost, ki jo šole namenjajo kakovosti svojega dela. Samoevalvacija prispeva k boljšemu samospoznavanju in samorazumevanju lastnega pedagoškega dela tistih, ki so vanjo vključeni. Učinkovitost samoevalvacije je odvisna predvsem od norm in vrednot šolske skupnosti. V šoli morata biti vzpostavljeni ustrezna kultura in klima skrbi za dvig kakovosti dela in odnosov, šola mora biti za samoevalvacijo ustrezno organizirana. Da bi bila notranja kontrola kakovosti učinkovita, je potrebno razviti kulturo, ki v nenehnem izboljševanju kakovosti vidi »način življenja«. Učitelji in drugi pedagoški delavci naj bi samoevalvacijo razumeli kot del svojega običajnega delovanja in kot integralni del reflektiranega pedagoškega dela.

Podatki, zbrani s pomočjo samoevalvacije, morajo biti interpretirani in vzroki ugotovljenega stanja morajo biti analizirani. Podatki in njihova interpretacija so podlaga za izdelavo načrtov odpravljanja slabosti ali za ohranjanje dobrih dosežkov. Sodelovanje v samoevalvaciji je prostovoljno. V vse faze samoevalvacije je treba pritegniti čim širši krog zainteresiranih.

Vsebinska področja preverjanja kakovosti

V vzgoji in izobraževanju je veliko področij, ki bi jih bilo v okviru samoevalvacije smiselno pregledati in raziskati. Seveda ne obstaja enoznačna opredelitev, ki bi natančno pojasnjevala, na katerih različnih področjih lahko ugotavljamo in spremljamo kakovost v okviru vzgojno-izobraževalne institucije.

Medveš (2000), izhajajoč iz opredelitev vsebinskih področij kakovosti evropskih projektov za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v šoli, povzema naslednja vsebinska področja, ki naj bi bila pomembna za oceno kakovosti dela šole: (1) *vzgojni in izobraževalni dosežki* (učni uspehi, doseganje standardov, uspehi/dosežki šole na različnih področjih, rezultati različnih tekmovanj, napredovanje med šolanjem in uspehi v nadaljnji življenjski karieri, razvitost socialnih odnosov in doseganje osebne zrelosti), (2) *organizacija in izvajanje pouka in učenja ter dejavnosti ob pouku* (kakovost načrtovanja in priprave na pouk, prilagojenost krajevnim potrebam in učencem, pestrost in primernost ponudbe, raznovrstnost metod in oblik, oblike spodbujanja in pomoči, možnosti za ustvarjalnost in iniciativnost, orientacija na reševanje problemov, uporabo znanja ali pomnjenje, upoštevanje različnosti (spolov, sposobnosti, razvojnih posebnosti, prejšnjega znanja, interesov, socialnega okolja, kultur), ukrepi za doseganje učnih standardov/ciljev/norm, transparentnost preverjanja in ocenjevanja), (3) *socialna klima v razredu in šoli* (počutje učencev/dijakov/odraslih, reševanje konfliktnih situacij, socialna integriranost ter identifikacija s šolo, subjektivno počutje nasploh, zlasti počutje varnosti oz. ogroženosti, prostorske in druge razmere za delo in bivanje, posebej se poudarja položaj učencev/ dijakov, ki so pripadniki manjšin ali drugih kultur ter posebnost dela z njimi), (4) *odnosi s partnerji in sodelovanje z okoljem* (predvsem gre za partnerstvo šola – dom, raznovrstnost in kakovost komunikacije, sodelovanje in vključevanje staršev v šolo, pogoji sodelovanja, možnosti vplivanja, subjektivno počutje in

razmerje staršev do šole, stopnja identifikacije staršev s šolo, priznavanje avtoritete, sodelovanje v dejavnostih okolja ter z drugimi organizacijami, društvi in zavodi, odnos do šolske oblasti in šolske inšpekcije), (5) *upravljanje in vodenje* (vodenje šole, delo šolske administracije, organizacija dela, pedagoško vodenje, nadzor in svetovanje, upravljanje z resursi, odločanje na šoli, porazdeljenost nalog in obremenitev, komunikacije in informiranost), (6) *strokovnost in osebni razvoj* (stalno izobraževanje in izpopolnjevanje, sodelovanje, inovativnost, osebni razvoj).

Pomembno je, da šola pripravi konstruktiven načrt samoevalvacije. Pri prvem načrtu samoevalvacije je izbor področij, katerih kakovost se bo preverjala, ključnega pomena. V eno samo samoevalvacijsko raziskavo se ne da vključiti vseh področij. Šele ko šola razvije kulturo rednega spremljanja kakovosti in samoevalviranja, lahko v določenem časovnem obdobju preveri vsa pomembna vsebinska področja. Na začetku, tj. pri uvajanju samoevalvacije, pa velja načelo, da si ciljev ne smemo preširoko zastaviti, temveč se je bolje osredotočiti na posamezno področje. Medveš (2000) predlaga, naj izbira področja temelji na določenem konsenzu o najbolj akutnih problemih oz. izzivih. Motivi za preverjanje posameznega vsebinskega področja lahko tako izhajajo iz različnih konkretnih problemov, ki jih šole zaznavajo; to so npr.: zmanjšan vpis, disciplinske težave, učne težave, naraščanje nasilja ipd. Seveda pa se lahko motivi za samoevalvacijo pojavljajo tudi v obliki zunanjih pobud, in sicer kot novi dosežki v stroki, ugotovitve domačih in tujih raziskav, kot pobude zunanjih strokovnih institucij, kot ugotovitve šolske inšpekcije in upravnih organov ipd.

Zaključek

Šolski svetovalni delavci delajo na področju, kjer se od njih pričakuje kredibilnost in sposobnost jasnega izražanja strokovnih mnenj. Zato je pomemben element profesionalnega razvoja vsakega svetovalnega delavca evalvacija lastnega svetovalnega dela oz. samoevalvacija. Svetovalni delavci šele z evalvacijo lastnega dela zaokrožijo proces strokovnega delovanja v šoli. Osebe, ki evalvacijo izvajajo, morajo biti ustrezno usposobljene in vredne zaupanja. Ustrezna znanja bi si morali šolski svetovalni delavci pridobiti že v času dodiplomskega študija in tudi kasneje, v procesu stalnega strokovnega izobraževanja in spopolnjevanja. Za uspešno evalvacijo dela šolske svetovalne službe kot tudi celotnega dela šole mora vsaka šola razviti tudi sodelovalno klimo ter doseči konsenz o skupnih prepričanjih, o viziji in poslanstvu šole, s katerimi se lahko identificira vsak član skupnosti.

Literatura

- Kump, S. (2000). Paradigme, koncepti in metode v evalvaciji izobraževanja. V: Štrajn, D. (ur.). *Evalvacija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Medveš, Z. (2000). Kakovost v šoli. *Sodobna pedagogika*, št. 4, str. 8-26.
- Plestenjak, M. in Cencič, M. (1999). Nastajanje in evalvacija visokošolskega programa predšolske vzgoje. *Sodobna pedagogika*, št. 4, str. 88-99.
- Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli.* (2008). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Rossi, H. P., Freeman, E. H. (1993). *Evaluation, a sistematic approach*. Newbury Park: Sage Publications.
- Stufflebeam, D. L. (1985). *Systematic evaluation: a self-instructional guide to theory and practise*. Boston: Kluwer-Nijhoff.
- Stufflebeam, D. L., Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation Theory, Models and Applications*. San Francisco: Jossey-Bass/ Pfeiffer.